Dārzeņkopības nozares apskats par 2015. gadu

Latvijā dārzeņu nozarē 2015. gada sākumā vēl joprojām turpinājās Krievijas embargo ietekme – ar zemām cenām, salīdzinoši zemu glabātās produkcijas kvalitāti un līdz ar to nepietiekošiem apgrozāmajiem līdzekļiem saimniecībām, lai veiksmīgi uzsāktu pavasara sēju.

Jau pavasarī tirgū bija manāms dažu dārzeņu trūkums, kas bija par iemeslu straujam cenu kāpumam importa precei pavasarī un pirmajos vasaras mēnešos – īpaši burkāniem un sīpoliem (līdz pat 70%). Tā kā vēsais un lietainais laiks vasaras sākumā kavēja visu kultūru attīstību agrajai ražai, sezonas sākums bija pat par divām nedēļām vēlāks, salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem.

Vasaras otrajā pusē Eiropā turpinājās sausums, kas samazināja plānotās ražas pat par 20%. Latvijā sausums tikai nedaudz ietekmēja ražu, tādēļ centrālajos valsts reģionos gan nokrišņu daudzums, gan ražas bija salīdzinoši ļoti labas. Tas ļāva mūsu zemniekiem dārzeņus piedāvāt par zemākām cenām kā kaimiņu valstīs. Pat dārzeņu lielvalsts Polija cenas ziņā nevarēja konkurēt ar Latviju. Rezultātā 2015. gads bija pirmais gads pēc ļoti ilga laika perioda, kad Latvijas dārzeņi (lielākoties kāposti, bietes, kartupeļi) tika eksportēti uz Poliju, Čehiju un Somiju.

Ja salīdzina cenu samazinājumu 2014. gadā, kad visvairāk cena samazinājās burkāniem un sīpoliem (par 30 līdz 40%), kartupeļiem (cenai samazinoties līdz 0,10 eiro/kg), kāpostiem, bietēm, gurķiem, tomātiem, tad 2015. gada otrajā pusē, sākoties jaunajai sezonai, bija vērojams cenu palielinājums. Dažiem kultūraugiem cena palielinājās pat par 30%, rezultātā veidojot dārzeņu gada vidējā cenu līmeņa palielinājumu par 12 līdz 17% (kāpostiem, burkāniem, sīpoliem). Bietēm cenas nemainījās. Līdz ar to 2016. gada pavasarī 2015. gada raža netika pilnībā pārdota, kas var būt par iemeslu biešu platību krasai samazināšanai. Vēl cenas joprojām nav palielinājušās pārtikas kartupeļiem, to cena ir līdzvērtīga pārstrādes izejvielu cenai, kas var novest pie stādāmā materiāla kvalitātes pazeminināšanās un platību samazinājuma, jo audzētāji nevar atļauties atjaunot kvalitatīvu sēklas materiālu un meklē lētākus risinājumus.

Izejvielu tirgū (minerālmēsli, augu aizsardzības līdzekļi, degviela) cenu izmaiņas ir ļoti nebūtiskas, kas maz ietekmē kopējo finansiālo situāciju. Saimniecības savu finansiālo stāvokli uzlaboja, pateicoties noieta tirgus palielināšanai, dārzeņu cenu kāpumam un iespējai saņemt Eiropas Savienības (ES) Brīvprātīgi saistīto atbalstu.

Kopumā 2015. gads vērtējams kā ļoti labs gads dārzeņkopjiem, bet vēl ne visas saimniecības pilnībā spēja kompensēt iepriekšējos gados radušos zaudējumus. Dārzeņkopjiem, lai pilnībā atgūtos un spētu atjaunot tehnikas parku, ir nepieciešami vismaz trīs šadi pozitīvie gadi. Jautājums – vai pēc nosacīti veiksmīga gada dārzeņkopībā citas nozares, kurās joprojām turpinās ļoti smaga krīze, nemēģinās pārstrukturizēt ražošanu un specializēties dārzeņu audzēšanā? Straujas platību (pat nelielu platību) izmaiņas Latvijas teritorijā var ļoti ātri radīt pārprodukciju, rezultātā panākot to, ka attiecīgie dārzeņi būs jāpārdod par ļoti zemu cenu. Tas skaidrojams ar to, ka ES dārzeņu tirgus ir piepildīts, savukārt atrast jaunus noieta tirgus ārpus ES ir sarežģīti, jo ir grūti nodrošināt svaigu dārzeņu pārvadāšanu tālos attālumos.

Lauksaimniekiem līdz 2016. gada 30. jūnijam bija pieejams ES atbalsts pēc deleģētās Regulas Nr.1031/2014 un grozījumiem Nr.1369/2015, kas nosaka apjomus augļiem un dārzeņiem, par kuriem tiek saņemts atbalsts, kā arī atbalsta likmes par dārzeņu izņemšanu no tirgus, bezmaksas izplatīšanu vai ražas nenovākšanu, lai kompensētu Krievijas embargo izraisītos zaudējumus. Latvijai noteiktais augļu un dārzeņu apjoms, par kuru varēja saņemt atbalstu, bija 3000 tonnas. Papildus atbalsts tika piešķirts par ābolu produkciju. 2014. gadā piešķirtais atbalsts tika izmantots pilnībā, 2015. gadā – pavisam nedaudz. Tas skaidrojams ar to, ka zemnieki 2015. gadā jau rēķinājās ar produkcijas realizācijas problēmām un samazināja apsēto un apstādīto platību par iepriekšējā gadā nenovākto un uz atbalstu pieteikto platību apjomu.

Joprojām zemniekiem ir iespēja piedalīties iepirkumos ar „zaļā" iepirkuma kritērijiem, kas ļauj vietējiem dārzeņkopjiem vai kooperatīviem šos konkursus uzvarēt un startēt ar adekvātām cenām. Vienīgi jārod risinājums negodīgiem tirgotājiem, kas piedalās šajos konkursos ar zemnieku "zaļajiem" sertifikātiem, bet faktiski piedāvā importa preci.

Vēl Latvijā būtu nepieciešams veidot sistēmu, kas palīdzētu paredzēt krīzi kāda kultūrauga audzēšanā (strauja apjoma palielināšanās rezultātā) un brīdināt potenciāli iesaistītās personas par iespējamām sekām. Tas ļautu laikus pamanīt nepieciešamību konkrētā sezonā meklēt jaunu tirgu.

Edīte Strazdiņa,
kooperatīvās sabiedrības „Mūsmāju dārzeņi" valdes priekšsēdētāja